

Hoe laat jij verdraagzaamheid zien?

Vandaag sta ik hier om met u mijn gedachten te delen over die vraag. De vraag is gesteld door een van de medewerkers van deze Kringloopwinkel, nadat ze hoorde dat een kwart van de jongeren nauwelijks iets wist over de Holocaust. En nu houdt die vraag mij bezig sinds op het mailadres “Joods.Steenwijk” van de Historische Vereniging het verzoek binnenkwam om hier vanmiddag te zijn. Hoe meer ik over de vraag nadacht, hoe moeilijker die werd.

Hoe laat jij verdraagzaamheid zien?

Wie verdraagzaam is geeft iedereen de vrijheid te zijn wie-die wil zijn. Dat is meer dan anderen hun gang maar laten gaan, meer dan: “Ach laat ze toch.” Wij begrijpen maar al te goed over welke vrijheid we het hier hebben: Het gaat erom anderen de ruimte te geven zichzelf te zijn, te zijn wie-die is, ongeacht uiterlijk, leeftijd, voorkeuren, religie, afkomst. We kunnen dit rijtje in onze gedachten allemaal nauwkeuriger invullen.

Het is niet toevallig dat het verzoek juist binnenkwam bij de Werkgroep Joods Steenwijk. Al millennialang kregen Joden te maken met allerlei vormen van onverdraagzaamheid: vernedering, beperking en uitsluiting, die soms leidden tot verwijdering of zelfs uitroeiing. Steenwijk kende een lange Joodse traditie. In 1695 kreeg Abraham Levi de Joode toestemming om met zijn vrouw in Steenwijk “als Borger Koopmanschap te mogen doen”. Tweehonderd jaar later, rond het jaar 1900, woonden er meer tweehonderd Joden in de stad. Ze vormden een groep met hun eigen wetten en tradities, met een eigen gebedshuis, eigen onderwijs, een eigen begraafplaats. Maar in de eerste plaats waren ze Steenwijkers, gewone Nederlanders. Ze mochten zijn zoals ze waren, en toch ze waren één met onze samenleving.

En toen werd het mei 1940...

De laarzen stampten ons land binnen.

De vrijheid werd beknot. In het bijzonder de vrijheid van de Joden.

Binnen drie jaar woonden er geen Joodse families meer in Steenwijk.

De Holocaust of de Sjoa heeft specifiek betrekking op Joden. Ze mochten niet alleen meer zijn wie ze waren, uiteindelijk mochten ze er helemaal niet meer zijn. En dat gold ook voor mensen met een Roma- of Sinti-achtergrond, voor lichamelijk en geestelijk gehandicapten, voor mensen met een andere dan de toen gangbare seksuele geaardheid. Het was onverdraagzaamheid tot het diepste dieptepunt. En nu, tachtig jaar later, rijst bij mij de vraag: Hoe zou ik zijn omgegaan met deze onverdraagzaamheid?

Het gebeurde... Sommigen kwamen in verzet. Het waren er naar verhouding niet veel, maar ze waren er wel. Er was in de Kop van Overijssel een netwerk van mensen, die hun verdraagzaamheid omzetten in solidariteit met de bedreigden, die onderduik boden, zorgden voor bonkaarten, eten, vervoer en zorg; zelfs als dat betekende dat hun eigen vrijheid, ja zelfs hun leven in gevaar kwam.

Ik noem als voorbeeld: Teake en Ymie Lubberts. Ze maakten in hun huisje aan de Hoofdstraat in Oldemarkt plaats voor vijf onderduikers. Dat betekende niet alleen slaapplekken voor wildvreemden in je huis, maar er was ook de zorg om hen allemaal te voeden en vooral de voortdurende angst om ontdekt te worden. Voor Teake en Ymie betekende het dat ze deze vogelvrijen als medemensen bekeken, dat ze zich voorstelden hoe het was als zij de onderduikers waren geweest.

Ze boden onderdak aan een jong Joods echtpaar: Ja'akov en Beckel. Beckel deelde een kamer met een andere Joodse vrouw en Ja'akov sliep in de schuur. Maar zo af en toe sliep Teake in de schuur en dan verhuisde Ymie naar de kamer van de andere onderduikster. Zo konden Ja'akov en Beckel een nacht met elkaar doorbrengen in hun slaapkamer. Eén nacht met zijn tweeën in dat overvolle huis, één nacht een beetje vrijheid. ¹⁾

Teake en Ymie toonden verdraagzaamheid op het hoogste niveau. Daarvóór hadden ze iets gedaan wat nog belangrijker was. Toen de bezetter ons land in was gemarcheerd hadden ze zich bekommerd om de vrijheid en het leven van anderen. Ze namen hun verantwoordelijkheid. Ze keken niet weg.

Wanneer er iets gebeurt met anderen, zonder dat het een bedreiging is voor ons zelf, vergeten we gauw dat die ander ook gevoelens, ook rechten heeft. Het is zo verleidelijk om dan weg te kijken. In dit verband wil ik met jullie een uitspraak delen van Roman Kent ²⁾, een overlevende van de Holocaust. In 2015 sprak hij bij de herdenking van de bevrijding van Auschwitz. Hij sprak een uitgebreid gezelschap toe, waaronder de regeringsleiders van veel landen. Ik volgde de televisie-uitzending. Het was een emotionele rede, die veel indruk maakte.

Het belangrijkste wat ik daarvan onthield was zijn elfde gebod:

“GIJ ZULT NIET ONVERSCHILLIG BLIJVEN.”

Daarom schreef ik op mijn briefje, dat ik op het hart wil drukken:

*Wees verdraagzaam.
Toon dat door geen omstander te zijn,
als anderen onverdraagzaam zijn.*

“GIJ ZULT NIET ONVERSCHILLIG BLIJVEN.”

1) ontleend aan de memoires die Ja'akov Adler in 1991 schreef onder de titel 'Van Droefheid naar Vreugde', die in 2019 het Nederlands zijn vertaald en zijn uitgegeven met als titel 'Toen het te gevaarlijk werd aan de Nieuwe Keizersgracht'.

2) Roman Kent zei in 2015 bij de herdenking van de bevrijding van Auschwitz: "Wij overlevenden willen niet dat ons verleden de toekomst wordt van onze kinderen". Hij wenste de mensheid "het elfde gebod:
Gij zult niet onverschillig blijven!"

